Livia CARUNTU-CARAMAN
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

ÎMPRUMUTURI SAU STRĂINISME?

Borrowings or foreignisms

Abstract. Nowadays, the foreign influences on the Romanian Language, especially those from English, have a high frequency due to the development of contemporary society, leaving its mark primarily in the structure of the vocabulary.

In the specialized literature are controversial discussions concerning the inappropriate use of the term „linguistic borrowing". We also notice the complete inconsistency between that concept and the lexical phenomenon in discussion, due to which we suggest for this notion the term – foreignism.

At the same time we put the problem of the anglicisms' orthography, considering three ways of taking them: the transcription as it is pronounced, partial writing and transliteration.

Keywords: Foreign influences, vocabulary, borrowing, the donor language, the receiving language, concept, foreignism, anglicism, spelling, orthoepy.

0. S-a constatat că limba nu poate fi percepută în afara societăţii. Omul, de la începuturile sale pe pământ, anume pentru coabitare, pentru comunicare şi cooperare cu semenii săi a plăsmuit-o. Iar ca orice fenomen social, limba se află într-o continuă evoluţie, modelare, pentru că şi purtătorii ei se află într-o perpetuă mişcare. Unde e omul, acolo e şi limba. Cum *omu* (societatea)-*i schimbător* (M. Eminescu), aşa e şi limba. Îşi alege haina conform momentului şi modului de viaţă pentru care optează utilizatorii ei.

Şi limba română, datorită relaţiilor cu lumea din exterior – Franţa, Germania, Italia, Anglia etc. – în epoca modernă este supusă unei apropieri perceptibile cu mediul de limbă respectiv. Românii aduc din Apus un mod de gândire şi mijloace de exprimare înnoitoare, ce ilustrează progresul tehnico-ştiinţific şi raporturile interumane avansate pe care le implementează în propriul spaţiu, modernizându-l.

În acest context, este o axiomă că un cuvânt denumeşte o realitate. Supunând această afirmaţie unui simplu exerciţiu de logică, deducem că mai întâi apare realizarea concretă, apoi vine inevitabil necesitatea de o marca. Se caută forma cât mai apropiată pentru numire, care să corespundă, să consune cât mai adecvat (dacă nu chiar întocmai) modelului, materialului, conţinutului, mărimii, culorii, menirii şi altor caracteristici pe care le poartă noua creaţie. Cu cât se realizează mai bine această sincronizare,

BDD-A23979 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

cu cât mai palpabil atinge coardele sufletului la auzul şi la vederea noului obiect, cu atât mai agreabil pare cuvântul şi e mai lesne încadrat în comunicare. De aceea devine un foarte însemnat lucru „botezul" inovațiilor. Însuşi faptul de denumire se transformă într-o veritabilă invenție, o a doua lucrare remarcabilă după plasmuirea materială propriu-zisă.

Cam în acelaşi fel, corespunzător acestui proces de inventariere a neologismelor, se înregistrează şi aşa-zisele împrumuturi lexicale. Odată apărute realitățile şi concomitent denumite (de obicei într-o limbă bogată), ele îşi fac loc mai întâi în propria arie, apoi, datorită relațiilor economice comerciale şi de comunicare, trec frontierele şi se răspândesc în lume. Inovațiile sunt acceptate, utilizate în aceste alte graiuri, reluând şi numele acestora, pronunțându-le aşa cum se rostesc la origine.

În scris, lucrurile devin mai complicate, problema constă în cum să fie transcrise. Aşa că unele cuvinte împrumutate, respectând deci pronunția din limba-mamă, se reproduc cu grafia proprie, în conformitate cu regulile limbii care le preia. Altele păstrează parțial unele semne, dar nu toate elementele de origine. Mai există şi varianta a treia: limbile care asimilează cuvintele străine le adoptă cum sunt ele în limbile donatoare, transliterându-le.

0.1. Acest fenomen lexical extern de îmbogățire a vocabularului a fost supus în permanență unei investigații consecvente. Cercetătorii ştiințifici l-au numit *împrumut lingvistic*. Nu este cea mai potrivită denumire, întrucât ține de aspectul gnosiologic al problemei, iar termenul respectiv se referă la ontologie, adică la realitate. Timp îndelungat s-a utilizat un termen inadecvat – *împrumutul*, care, zice DEX-ul, *este ceva dat cuiva sau luat de la cineva sub rezerva restituirii*, dar, odată adaptate şi adoptate, aceste cuvinte, în formă nouă îmbrăcate, nu se mai înapoiază. Diferiți lexicologi consemnează această inexactitate, dar lasă lucrurile neschimbate sub aspect terminologic.

Dat fiind că noțiunea necesită să fie definită, vom apela din nou la DEX şi vom preciza că împrumutul lingval *este un cuvânt*, *o construcție lexicală* etc. *luată din altă limbă* [1].

Procesul dat (al împrumutului lingval) e în plină ascensiune, dar, conform filosofiei, orice urcare ajunge la un apogeu, după care urmează căderea. În felul acesta putem conchide că soarta împrumuturilor este incertă. Numai cele care ajung să fie cunoscute şi utilizate activ de mai mulți vorbitori îşi află locul meritat în fondul activ sau pasiv al sistemului lexical, în timp ce celelalte se limitează doar la o durată scurtă de întrebuințare, trecând la periferia lui, arhaizându-se sau chiar fiind excluse complet din el.

Şi în literatura de specialitate, cei mai mulți savanți (Al. Graur, Th. Hristea, L. Deroy) cad de acord şi susțin acest destin al împrumuturilor, precizând că împrumutul lexical este un mijloc extern de îmbogățire a vocabularului, ce desemnează un cuvânt sau o construcție lexicală luată din altă limbă.

Chiar dacă conceptul de împrumut este abordat încă din secolul al XIX-lea, când s-a constituit Şcoala de Lingvistică Istorică, de-a lungul timpului s-au tot purtat discuții controversate în privința utilizării corecte a acestuia.

BDD-A23979 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

Lingvistul L. Deroy a efectuat un studiu despre fenomenul împrumutului lingval. Acesta îl defineşte ca un concept *inexact*, fiindcă nu poţi să denumeşti *împrumut un element pe care „creditorul" nu-l mai cere înapoi*, *iar „debitorul" n-are nici obligaţia, nici intenţia de a-l întoarce* [2, p. 18]. Cuvântul împrumutat trebuie să se adapteze sistemului limbii în care nimereşte. Dacă e necesar şi acceptat de vorbitori, conchide savantul francez, el îşi pierde statutul de străin şi la un moment dat faptul de a-l considera împrumut ori nu – e convenţional.

Tot cu referire la lucrarea lui L. Deroy, Th. Hristea remarcă utilizarea nu tocmai potrivită a termenului, *întrucât „împrumutul" se face fără ştirbirea limbii „donatoare" şi fără restituire din partea limbii influenţate sau „receptoare"*, constituind *un aspect fundamental al contactului dintre limbi* [3, p. 40].

În *Limba română contemporană* a lui I. Iordan şi V. Robu, făcând trimitere la DLRM, se afirmă: *cuvântul „împrumut" trebuie redefinit ca să poată fi folosit ca termen al metalimbajului, deoarece dacă ne gândim la sensul lui de bază*, *ne apare cu totul impropriu pentru semnificaţia lingvistică pe care i-o atribuim.* Şi dacă prin *cineva* (explicaţia din DEX) îi înţelegem pe vorbitorii limbii străine de unde sunt luate cuvintele, nicidecum nu poate fi vorba de *rezerva restituirii.* „Împrumuturile de cuvinte nu se fac în mod deliberat (ca împrumuturile de lucruri materiale), decât în cazuri cu totul particulare, şi ar fi aberant să atribuim unor evenimente lingvistice o condiţionare finalistă, pragmatică, atâta timp cât cei care stăpânesc limba de provenienţă a împrumuturilor nu sunt conştienţi şi nu pot observa că cineva le ia ceva din patrimoniul lor lingvistic, deoarece acest patrimoniu nu scade cu nimic, ci îşi continuă evoluţia firească, potrivit normelor lui proprii". Un cuvânt împrumutat în vocabularul românesc din alte limbi nu „părăseşte" sistemul lexical al acestora, ci se adaugă ca o inovaţie în sistemul nostru lexical [4, p. 310].

1. Constatam şi noi, mai întâi, că însuşi termenul – împrumut – nu corespunde pe deplin fenomenului lexical în discuţie. În încercarea de a ne alinia în rândul investigatorilor care acceptă dezvoltarea raporturilor între limbi şi preluarea de material lexical străin, am dedus şi un concept – *străinism*, în loc de împrumut, conducându-ne după următorul raţionament.

Pentru limba care, chipurile, împrumută, limba care donează este o limbă străină. Totodată împrumuturile sunt specificate după limbile din care sunt luate. Cele din limbile slave se numesc slavonisme, cele din greacă – grecisme, din franceză – franţuzisme, din engleză – englezisme etc. Repetăm: limbile (slave, greacă, franceză, engleză) în această situaţie sunt *s t r ă i n e*, împrumuturilor li se zic slavon i s m e, grec i s m e, franţuz i s m e, englez i s m e.

Recurgând şi aici la un alt simplu exerciţiu de logică, ajungem la următorul rezultat: dacă împrumuturile specificate după limbile propunătoare (care sunt *străine*) se numesc slavon*isme*, grec*isme*, franţuz*isme*, englez*isme*, de ce n-am accepta şi un termen comun, reluând rădăcina cuvântului generalizator pentru limbile donatoare (***străin*e**) adăugându-i

BDD-A23979 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

sufixul de la specificarea împrumuturilor (***ism*e**). Şi am ajunge la următoarea formulă: *străin* (*e*) + *ism* (*e*) = *străinism* (*e*). Deci, cuvintele luate din alte limbi se numesc **străinisme**.

1.0. Noţiunea nu e nouă. E atestată şi în DEX, dar, în opinia noastră, i se limitează potenţialul semantic, reducându-l cu o paranteză artificial adiţionată (*şi neasimilat de limba proprie*). Dacă-i neasimilat, înseamnă că nu mai este, e dispărut. Cum să denumeşti ceva inexistent? Să admitem, şi aşa şi este, că, de fapt, mult mai multe cuvinte s-au perindat prin limba română, au purtat o oarecare semnificaţie la un moment dat, dar, neasimilate, nu au lăsat nicio urmă: nici în scris, nici în memorie. Inexistent, de unde îl iei să-l denumeşti? În scris nu există. Te întorci înapoi, în timp, între oamenii care l-au folosit? Unde-l identifici? Cum şi cine poate căuta cuvinte inutile, neasimilate, nerămase nici în fondul pasiv, învechit al limbii. Se ştie că un termen concret poartă în limbă sensul prezent al lui, deci al unui cuvânt asimilat. Chiar şi cel arhaizat, care azi nu se mai utilizează, atunci, când şi-a avut rostul, el a fost asimilat. Cum să-i pui o particulă negativă (*ne*) înainte, să-i inventezi o paranteză şi s-o ataşezi unei definiţii care explică ceva real, existent, demonstrat?

Or, dacă pătrundem în sens, construcţia formată cu sufixul *ism* adăugat la rădăcina *străin* (= *străinism*) denotă orice proveniență străină, tot ce vine din afara limbii. Zadarnic vom căuta în substraturile noţiunii date, indiferent de cât de multe paranteze explicative s-ar alătura, aluziile la asimilare sau neasimilare. De ce să umblăm cu jumătăţile de măsură (unde ele, de fapt, nu pot fi sesizate) şi să nu acceptăm termenul în deplinătatea lui semantică, înlăturând paranteza şi lăsându-i valoarea în completa sa dimensiune – să desemneze orice cuvânt de origine străină.

Şi, la urma urmei, oricât de mult am apropia un cuvânt străin de sufletul şi mintea noastră şi l-am adopta (ca pe un fiu), şi l-am ocroti, şi l-am iubi, de facto el rămâne la rădăcini tot unul străin, e cu neputinţă să-i schimbi originea. Şi apoi, *străinism* arată obârşia şi nicidecum nuanţa de neasimilare, de venire şi de reînstrăinare. De aceea să-i oferim cuvântului posibilitatea să-şi trăiască viaţa din plin fără a-i ridica restricţionări nefireşti. Şi în ultimă instanţă şi *străinismul* (englezismul, franţuzismul...) să se simtă în largul său în limba română, ca acasă, dar niciodată să nu-şi uite totuşi statutul.

2. Ne mai rămâne să decidem şi asupra modului cum trebuie să fie transcrise străinismele (concret – englezismele, în special – în limba română), fiindcă din punct de vedere ortoepic (al pronunţiei) situaţia este destul de clară: străinismele englezeşti se rostesc întocmai ca şi în limba engleză. Confuziile apar la scrierea în română. Aşa cum am menţionat anterior, există trei căi de preluare a lor, iar adepţii unei sau altei modalităţi de redare grafică a acestora îşi identifică argumentele de rigoare pentru a-şi impune propria opinie. Să le examinăm pe rând.

a. A se scrie la fel cum se pronunţă, în conformitate cu regulile ortoepice şi ortografice ale limbii române. Argumentul forte al adepţilor opiniei în cauză constă în aceea că e cea mai simplă şi accesibilă cale pentru majoritatea consumatorilor limbii.

BDD-A23979 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

Îi înțelegem şi-i susținem pe adepții acestei orientări şi, parțial sau aproape în întregime, le dăm dreptate. La întrebuințarea grafică nu este nevoie să depună eforturi suplimentare de gândire, căutând în memorie originalul şi cântărindu-l cu varianta maternă (în care se judecă) de redare în scris, fără ca deseori să se producă diferite confuzii ortografice. Dar acceptând modalitatea respectivă – cum pronunți, aşa şi scrii – confuzia este eliminată.

Această soluție este complet acceptabilă în cazul în care ortografia străinismelor englezeşti coincide cu cea din limba română, mai ales că aproape nu se simte deosebirea dintre străinisme şi glosemele autohtone (*corner, holding, item, trend, trainer, star*). Mai dificil este când formele grafice în cele două limbi diferă şi apare necesitatea de a consulta legea limbii – dicționarul ortografic. Iată de ce îi susținem, aproape în totalitate, pentru că ei se țin de buchia legii. Iar printre cei care optează pentru această idee se află şi savanți de vază, care au elaborat lucrări fundamentale după lungi şi intense investigații.

Evidențiem aici mai întâi de toate prima carte a limbii române – Dicționarul ortografic cu elemente de ortoepie şi morfologie, editat la Chişinău în 1990, la un an după proclamarea limbii române drept limbă de stat în Republica Moldova, sub redacția unor specialişti consacrați în materie cum sunt T. Cotelnic, A. Dârul, I. Eţco. În lucrarea menționată, autorii recomandă oficial transcrierea după modelul dat a mai multor străinisme englezeşti (spicher din *speaker*, lider din *leader*, miting din *meeting*).

Acestea sunt cuvinte care au o oarecare vârstă şi o tradiție ortografică veche în limba română, deşi sunt prezentate în dicționarul respectiv şi unele englezisme recente, paralel cu varianta încetățenită. În acest caz variantele vechi (a se vedea *biznis*, *biznesman*, *bestseler*, *flaş*) sunt prezentate prin trimitere (v. = vezi) la formele originare, incluse în dicționar cu statut normativ (*business*, *businessman*, *best-seller*, *flash*).

Se bucură de o frecvență relativ mare, mai ales în presa scrisă actuală, şi o serie de englezisme care încă nu au fost atestate în dicționare şi sunt folosite arbitrar, fiind ortografiate fie conform principiului fonetic, fie conform principului etimologic (*spicher-speaker*, *triller-thriller*, *sandviş-sandvich*, *cocteil-cocktail*, *trening-training*). Tocmai din aceste considerente este necesară o legiferare ortografică în acest sens şi investigatorii din domeniu urmează să identifice soluții optime.

b. A se scrie cuvântul străin parțial în română, cu menținerea unor mici particularități grafice englezeşti (*blugi*, *shoping*, *smoching*, *finiş*, *clovn*, *modeling*). Altfel spus, nici în română, nici în engleză, din care considerente calificăm această modalitate de transcriere ca fiind inacceptabilă şi chiar reprobabilă şi condamnabilă.

c. A se admite transliterarea ca soluție generală de prezentare ortografică a englezismelor. Din start subliniem că noi ne declarăm adepți ardenți ai acestui procedeu şi înaintăm şi câteva probe concludente care ne țin pe aceste poziții.

E una să zici *spicher* şi să scrii tot aşa, şi e cu totul altceva să redai grafic *speaker*, care aievea parcă te introduce în primul parlament al democrației moderne. E una să citeşti scris într-un reportaj sportiv *penalți* şi e cu totul altceva să recepționezi în

BDD-A23979 © 2016 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

altul *penalty*. Unii ar zice: hei, o literă, dar aceasta îți întețește zvâcnirile inimii şi parcă simți bucuria de autoîmplinire după realizarea unui veritabil penalty sau dezamăgirea în caz de ratare a lui într-un meci decisiv de fotbal.

3. Prin urmare, redarea întocmai a scrierii originare a străinismului englezesc păstrează tiparul britanic sau american, care imprimă izul acelei exprimări ca exponent virtual al unei limbi-model, al unei civilizații spre care tinde societatea noastră postsocialistă. Că se cere un efort logic suplimentar, o cunoaştere mai profundă a limbilor străine, o ortografie mai argumentată şi mai multă cărturărie, ceea ce este peste puterea celor mai mulți consumatori de limbă română – asta e o altă problemă. Or, anume spre o astfel de comunitate de limbă se orientează lumea de azi, inclusiv orice personalitate contemporană – spre multilateralitate, să judece, să studieze, să se perfecționeze intelectualmente, ca în final – să se civilizeze, să meargă în pas cu progresul şi să ajungă în fruntea popoarelor civilizate.

E dificilă această cale, dar convingerea noastră fermă este că anume în aceasta rezidă principala funcție a străinismelor – cea de înnoire, de renovare a tot: şi a limbii, şi a gândirii, şi a conştiinței, şi a mentalității lipsite de snobism, pentru a crea un viitor inteligent, un individ omniscient şi omnipotent, într-un spațiu prosper.

Referințe bibliografice

1. DEXI. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Chişinău: Ed. ARC, Ed. Gunivas, 2007.

2. Deroy, Louis. *L'Emprunt linguistique.* Vol. I. Paris: Société d'Édition „Les Belles Lettres", 1956.

3. Hristea, Theodor. *Împrumutul ca mijloc extern de îmbogățire a vocabularului.* În: Sinteze de limba română. Bucureşti: Ed. Albatros, 1984, p. 39-65.

4. Iordan, Iorgu; Robu, Vladimir. *Limba română contemporană.* Bucureşti: Ed. Didactică şi Pedagogică, 1978.

BDD-A23979 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)